

CONTEMPORARY TEACHING METHODS AS A MEANS OF OVERCOMING BARRIERS TO PEDAGOGICAL COMMUNICATION

Abstract: In order to communicate effectively in educational settings, it is particularly important to overcome a number of obstacles that hinder the interaction and mutual understanding between teachers and students. A key obstacle to communication is the difference between generations caused by the dynamic development of the world. Innovations and new technologies and their influence on the daily life of children from a very young age require new contemporary methods of teaching as well as the implementation of adequate didactic approaches and organizational forms to activate their cognitive activity. Such an opportunity is the use of software applications and Internet platforms in the learning process.

Author information:

Valya Andonova

student at

Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ vandonova22@gmail.com

🌐 Bulgaria

Keywords:

Obstacles, hinder, communication, innovations, contemporary methods of teaching, cognitive activity, software applications, internet platforms, learning process.

С всяка изминала минута светът става все по-технологичен и предизвикателен! След аграрното общество, съществувало хиляди години, заменено от индустриалното, изчерпало своите възможности за няколко столетия, от средата на XX в. човечеството се намира в ново общество, наричано информационно. В това общество водещи сили са информацията и комуникацията, благодарение на които технологиите и науката се развиват с невъобразима скорост. За последните десетилетия са направени повече значими технологични и научни открития, отколкото са направени през цялото развитие на човечеството. Децата днес се раждат, живеят и развиват в условията на динамична и богата на стимули среда. Световните тенденции за глобализация и информатизация, стремглавото развитие на технологиите, историческите събития и смяната на политическата обстановка в страната, както и множество други фактори, оказват сериозно влияние върху възгледите, миогледа, възпитанието на децата, дори разбиранията за различни етични категории. „Тенденцията е поколенческите вълни да намаляват периода на своето проявление, следвайки през десетина години, вместо през 20 – 25, което от своя страна изостря различията между комуникаторите. Социологическите изследвания в областта разграничават конфликта на поколенията като процес на противоречия и липса на разбиране между членовете на отделните поколения” [Денева 2015: 25] Динамиката на развитие създава огромна пропаст между поколенията и ако тази разлика досега се е усещала през поколение, днес тя е съществена в рамките на десетилетие, а колкото по-голяма е разликата в годините, толкова по-драстични са различията. Тази пропаст е ключово препятствие при общуването между учители и ученици, а по данни на МОН средната възраст на учителите в България е над 50 години, докато едва 13%

от учителите са до 30 годишна възраст. За осъществяване на ефективно общуване в образователните институции е от изключителна важност да бъдат преодолени редица пречки, ограничаващи взаимодействието и взаимното разбирателство между учителите и учениците.

Пречки за осъществяване на качествена педагогическа комуникация

В научнометодическата литература е подчертавана зависимостта на успешната педагогическа комуникация от комуникативните компетентности на образователните субекти – учители и ученици [Георгиева 2017: 407 – 418]. При осъществяване на тази комуникация могат да възникнат различни по характер и произход препятствия (наричани още комуникационни бариери) при наличие на различни конфликти в педагогическата дейност. „Вътрешната позиция към училището се изгражда върху основата на отношенията на обучаемите към процеса на обучение и овладяване на знанията, към педагозите, ръководителите, съучениците.

Сред основните причини за появата на конфликти в училище можем да диференцираме следните:

- Преподаване на безсмислено усложнени и откъснати от реалната практика знания, които рязко намаляват мотивацията на обучаемите за учене. Крайно време е да се разбере, че учителят и учебниците не са вече единствените източници на знания. Налице са модерните информационни и комуникационни технологии, глобалната мрежа Интернет, компютрите, електронните библиотеки и много други средства, от които обучаемия може да черпи знания и опит” [Милкова, Милков 2007: 102].

Комуникационните бариери според Р. Милкова са „шумовете” в процеса на комуникация, които намаляват неговата крайна резултатност. Барьерите могат да бъдат групирани в личностни, физически и семантични категории. Комуникационните бариери се разглеждат като несъзнателно задействан защитен механизъм на личността или като „пречка при реализиране на взаимодействието” [Манчева 2018: 328].

Една от основните причини за възникване на препятствия при процеса на комуникация е **неразбирането на смисъла на съобщенията** или както се нарича още „говорене на различни езици”. Честа причина за неразбирането е високият стил на говорене, който не е съобразен с възможностите на получателя да разбере съобщението. При общуването учител – ученик най-често се стига до неразбиране, когато начинът на изказване на учителя не е съобразен с възрастовите и познавателните възможности на учениците.

Друга причина за възникване на бариера в общуването е когато **съобщенията звучат объркано или непоследователно**, което създава препятствие за тяхното възприемане и осмисляне. Често при неподходяща форма и структура на съобщението, получателите го считат за ненужно и го отхвърлят. „Подходящата структура подпомага предимно рационалното преработване на информацията, докато тонът на съобщението определя емоционалното му възприемане и цялостното отношение към темата и към събеседника” [Манчева 2018: 328, 329].

Недостигът на информация също може да бъде пречка при комуникацията. Причини за недостиг на информация могат да бъдат бедният социален и познавателен опит, при който липсва разнообразна, богата и съдържателна информация, както и процесите на селектиране и филтриране на информация.

Неразбиране на информацията може да възникне и при противоречие между вербалната и невербалната комуникация, при слабо развити комуникативни умения, при наличието на шум, физическо разстояние, в средата на общуване или други фактори, разсейващи или препятстващи предаването и получаването на информация.

Съществена група бариери са пречатващи взаимното разбиране, взаимодействие и отношения в процеса на общуване. Тези пречки имат явен психологически характер и са свързани с личностните качества и индивидуалните особености на общуващите, с тяхната мотивация, нагласи и очаквания. Тези бариери влияят на всички равнища на процеса на общуване и на резултатите от него.

Голямо влияние върху участниците в процеса на общуване имат различията при взаимното им възприемане – възприемането един друг, както и възприемането на самия себе си (себевъзприемането). Разбирането на своите силни и слаби страни и нивото на самооценка влияят върху начина на общуване и поведението на личността при контакт с други хора. **Липсата на доверие в себе си**, в собствените си сили и постижения, ниската самооценка и неувереността правят човека по-малко инициативен в процеса на общуване.

Нагласите и очакванията, с които се подхожда към участниците в общуването, определят отношението към самата ситуация и ефективността на взаимодействието. Подходането с негативизъм неминуемо би довело до негативни преживявания и резултати от общуването. Възприемането на учебния процес като труден и скучен, както и отношението на учениците към училището като цяло, влияе върху мотивацията за учене и, в частност, върху самия процес и начин на учене. Отсъствието на интерес и слаба мотивация, от своя страна, създават значителни трудности в процеса на общуване, води до едно формално присъствие, липса на внимание и отегчение, дистанциране и липса на желание за участие в процеса на общуване. „Най-трудните партньори в комуникацията са хората, които не проявяват интерес към темата или събеседника и въпреки това се налага да участват в комуникативния акт” [Манчева 2018: 332].

Наличието на бариери при общуването от който и да е тип води до влошаване качеството на процеса и лоша или изцяло липса на реализация на целите на общуването. Пречките могат да доведат до сериозни последици като повишаване нивата на стрес и емоционално претоварване, отблъскване или отказ за участие в учебния процес, затова е необходимо да се използват иновативни методи и подходи при общуването, създаващи спокойна и приятна атмосфера и даващи възможност за изграждането на положителни отношения между участниците в общуването, носещи удовлетворение и позитивни нагласи към учебния процес. Субективно-личностният характер на комуникативните бариери, както и тяхното негативно влияние, биха могли да бъдат намалени, а съответно комуникацията да бъде подобрена чрез личностна промяна, промяна в методите и принципите на работа, използването на съвременни методи на обучение, модернизирани на учебната среда и др.

Съвременни методи за преодоляване на педагогическите бариери

„Резултатите от една дейност зависят от удоволствието и удовлетворението, с които е съпроводена.” [Генева 2012: 77] Тенденция в образованието в световен мащаб е навлизането на принципи, които да създават положителни емоции в обучението, стимулиращи учениците да взимат активно участие в учебния процес, както и да взаимодействат помежду си. „В последните години особено много се говори за интерактивните методи за обучение. Те са известни отдавна в образованието, но сега се рекламират като съвременен модел за изграждане на образователния диалог.” [Иванов 2005: 1] Все повече навлизат принципи като дидактическа анимация и едютеймънт (education (образование) и entertainment (забавление) - обучение чрез забавление). „Приема се, че това е образованието на бъдещето, тъй като традиционната система не удовлетворява непрекъснато нарастващите потребности на човека. Забавният характер на

обучението осигурява позитивна емоционална нагласа, която е предпоставка за повишаване на интереса към него и стимулира мотивацията за учене.

Нещо повече, вече съществува обособена Общност за забавно образование (Entertainment-Education Community). Съществуването на организация с международна дейност, застъпваща идеята за забавно образование, доказва, че този проблем среща оправдан международен интерес, провокиран от нарастващото влияние върху образованието на медиите и новите информационни технологии. Извън съмнение е мотивационният ефект от внедряването на мултимедийните технологии в него.” [Витанова 2007: 4]

Груповата работа, разработването на проекти, ролевите и дидактическите игри, дискусиата и т.н. са широко използвани интерактивни методи. „Обобщената представа за интерактивност в образованието се свързва основно с нови форми на взаимодействие между учител и ученик, които се реализират в различна от традиционната образователна среда.” [Йочева 2012: 127] Ограниченото пространство и статичните класни стаи обаче затрудняват използването им и динамизирането на обучението. Първоначалното използване на информационни и комуникационни технологии като интерактивни методи в обучението се свеждат само до подготвянето и представянето на PowerPoint-презентация, която често представлява визуализация на представяния материал или проектиране на част от учебника. А нерядко е изпълнена единствено с голямо количество текст (без никаква визуализация), непредоставяща допълнителна информация извън заложената в учебното съдържание. Това първоначално буди интерес у учениците, но прекомерната употреба на еднотипни модели бързо ги превръща в рутинна част от стандартния урок.

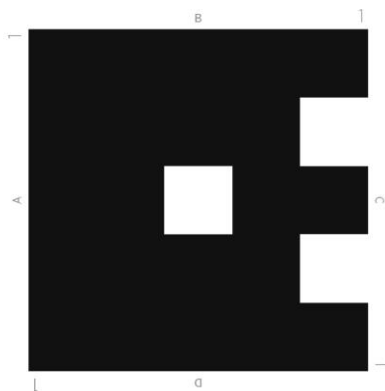
Глобализацията на света, информатизацията, бурното развитие на IT сектора, все достъпните технологии и навлизането им в живота на децата от съвсем ранна възраст налагат нови, по-съвременни методи, предполагат използването и прилагането на адекватни дидактически подходи, организационни форми, които да активизират познавателната дейност на обучаваните. „Новите технологии намират приложение във всички сфери на съвременното информационно общество. През последните години информационните и комуникационни технологии оказват съществено влияние върху развитието на образователната система.” [Витанова 2009: 124] Една такава възможност е ориентирането към създаване и използване на електронни учебници, организиране на конференции чрез интернет в реално време, дискусии, енциклопедии и др., което неминуемо изисква и комбинирането на всички налични технически средства, както и по-добрата подготовка на педагозите за работа с тях. Компютърните технологии навлизат с неимоверна скорост в българските училища, което дава възможност на учителите да разнообразяват традиционните уроци, използвайки всевъзможни приложения в ежедневната си работа с учениците. С помощта на разработените след 2005 година стратегии за въвеждане на ИКТ в училищата в България, както и Националната програма „Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в училище”, вече все повече училища в страната са оборудвани със специализирани компютърни кабинети, в почти всяка класна стая има мултимедийна система, много стаи са оборудвани с интерактивни дъски, осигурена е безжична мрежа за безплатен интернет достъп, а голяма част от учителите са посещавали квалификационни курсове за компютърна грамотност. Всичко това прави възможно да се постигне голяма промяна в традиционните форми на обучение и много от учителите откликват на предизвикателството на новото време и започват да използват предложените ресурси за постигането на различни дидактически цели, което, от своя страна, предлага на учениците възможност за по-интересни и атрактивни занимания в рамките на традиционните класни стаи.

Все повече се говори за съвременно образование, за виртуални класни стаи с възможност да се създават интерактивни уроци, за дистанционно обучение, електронно обучение и т.н.

Някои приложими инструменти за подпомагане на педагогическата дейност

„Системите за е-обучение представляват Web-базирани среди, чието предназначение е да подпомогнат обучението по определена учебна дисциплина.” [Витанова 2009: 124] Някои възможни и достъпни платформи и приложения, които могат да имат широко приложение в учителската работа и значително да подпомогнат преодоляването на комуникационните бариери, са Plickers, Kahoot, облачни услуги и приложенията от пакета Google Apps, уеб сайтове като ucha.se, daskal.bg и др.

Атрактивен и все още малко популярен сред учителите инструмент е приложението Пликърс (англ. Plickers). Пликърс дава възможност всички ученици от дадена група или клас едновременно да отговарят на въпроси, като учениците могат да избират един от четири възможни отговора, а системата отчита отговорите на всеки ученик. Необходимите материали и техническа база са изключително нискобюджетни, като разходите са свързани само с разпечатване за всеки ученик на т.нар. plickers card (фиг. 1), което представлява специален код отпечатан на лист с размер А4 или А5. Тези листи биха могли да бъдат ламинирани и да се използват многократно. Кодовете наподобяват така наречените QR кодове, като всеки код е уникален за всеки ученик и е свързан с неговото име. В зависимост от разположението на листа, учениците дават съответен отговор. За използването на програмата е необходимо дигитално устройство (компютър, таблет, лаптоп и т.н.), което да е свързано с проектор или по-голям телевизор и да има достъп до интернет. Въпросите могат да бъдат визуализирани чрез презентация, в текстов документ или по друг, удобен за учителя, начин. При задаване на въпрос, ученикът трябва да задържи картата си с правилен отговор нагоре, след което учителят сканира с видеокамерата на устройството, с което разполага, или с телефон, който е свързан с него. По време на сканирането системата моментално отчита кой ученик е дал отговор и кой все още не е. Когато всички ученици дадат своите отговори, преминават към следващия въпрос. Когато свършат всички въпроси от теста, системата дава възможност за показване на подробна статистическа информация кой ученик на кои въпроси е отговорил вярно, на всеки въпрос колко ученика са дали верен отговор, както и статистика за всеки възможен отговор на въпрос по колко отговора има дадени.

Фиг. 1 Plickers card

Тестовите могат да бъдат използвани за диагностика по всеки отделен предмет, както и да се комбинират въпроси от различни области в един тест.

При прилагане на това приложение в уроците за диагностика, се наблюдава явен интерес и желание за участие на всеки ученик. Децата приемат изпитването като забавно, лесно и интересно занимание, в което всеки ученик е мотивиран да участва, а възможността всеки ученик веднага да види резултатите от отговорите си, както и тези на другите ученици, го амбицира да бъде по-внимателен при даване на отговор. Освен видимия интерес на учениците, важни предимства на приложението са ниската му себестойност и спестяването на време на учителите за проверяване на тестове и тяхното оценяване.

Като недостатък е важно да се отбележи възможността да възникнат различни технически проблеми като лоша интернет връзка, лоша връзка между телефон и компютър, прекалено силна или слаба светлина в класната стая, което би попречило да се сканират коректно всички отговори. Проблем може да създаде и недобре зададен въпрос в теста, грешно определен отговор за верен, както и объркване на учениците при вдигане на листа с кода особено когато все още нямат достатъчно опит.

Друго приложение, което предлага подобна функционалност, е платформата Kahoot, но докато при Plickers е необходимо всички участници да присъстват физически на едно място, то Kahoot е изцяло онлайн платформа и хиляди потребители могат да участват едновременно независимо от тяхното местоположение. Kahoot е проект, разработен от млади предприемачи съвместно с Норвежкия университет за технологии и наука (the Norwegian University of Technology and Science) с цел да подобрят качеството на образованието, като предлагат забавен и ангажиращ начин на учене на базата на игри. Kahoot предлага изключително бърз и удобен начин за създаване на тестове, а учениците се включват в конкретния тест чрез предварително зададен от учителя код. В Kahoot могат да се открият и множество тестове на разнообразни теми, направени от други потребители. Платформата постепенно се развива и придобива характеристики на социална мрежа, тъй като предлага възможност за свързаност между потребителите, за персонализиране на акаунта чрез различни теми, както и създаване на класове и отбори.

Използването на Kahoot може да бъде бесплатно, но са предложени и различни платени планове, които разполагат с повече функции.

Добра възможност за подобряване на организацията и комуникацията между учител и ученици предлагат комбинацията от различни приложения и облачни пространства, обединени във виртуални класни стаи. Те са безплатни, достъпни по всяко време, от всяко място и с всякакво устройство и нямат специфични изисквания към хардуера и софтуера. Необходимо е само устройство с връзка към интернет, а с такова повечето ученици в България вече разполагат дори в по-малки населени места.

Една от устойчивите световни тенденции в развитието на средствата за информатизация е миграцията към така наречените „облачни“ технологии.

Прилагането на облачни технологии в системата за образование и наука ще позволи да се осигури мобилност, достъпност и актуалност на образователните и научни ресурси. Облачната среда ще позволи без допълнителни средства да се използват постоянно актуализирани компютърни инфраструктури, програмни средства и услуги.

Една от най-големите компании за предоставяне на електронни услуги и облачни технологии – Google, разработва пакет от приложения, които да бъдат в полза на бизнеса и образованието, наречен Google Apps.

Google Apps е облачна услуга, която предлага пакет от софтуерни продукти, включващ инструменти за комуникация (Gmail, Calendar, Google+), дисково пространство (Drive), приложения за съвместна работа (Docs, Forms и Sites). Всички приложения са безплатни, но има и платен пакет за бизнес потребители, който предлага разширена функционалност. Приложенията в пакета Google Apps са взаимосвързани и могат да се използват във виртуалната класна стая Google classroom за разработване на споделени учебни материали, диагностика и организация на учениците. Classroom е онлайн платформа, чрез която успешно се съчетава работа в клас и самостоятелни занимания онлайн в удобно за учениците и учителите време. Това е добро и достъпно средство за реализиране на интерактивно обучение. Google classroom предлага възможност на учителите да оптимизират работата и комуникацията с учениците, да организират и поддържат класовете, бързо и лесно да създават задания, да предоставят ефективна обратна връзка. Влизането на традиционната класна стая във виртуалното пространство е стъпка към успешното модернизиране на образованието. Чрез използването на виртуалната класна стая часовете стават по-интересни за учениците и те са по-мотивирани да учат, а подготовката за часа е много по-лесна.

За по-добрата подготовка на учениците способстват и набиращите популярност платформи с видеоуроци и онлайн обучение като ucha.se, daskal.eu, vivahistory.bg, aula.bg и т.н. Предимството на тези платформи е, че предлагат уроци, които са разработени на достъпен за учениците език, които могат да бъдат гледани многократно в удобно за тях време и място.

Платформата ucha.se е сред най-бързо и добре развиващите се сайтове за онлайн обучение. В ucha.se са разработени кратки видеоклипове (в рамките на 8 – 10 минути) по всички общообразователни предмети, изучавани в българската образователна система, като уроците са съобразени с държавните образователни изисквания и следват темите, заложили в учебните програми. Уроците могат да бъдат подредени според учебника по който учи конкретният ученик. Видеоклиповете са направени на достъпен и разбираем за учениците език, учителите говорят спокойно и отчетливо, а използваните графики и визуализации имат модерна и интересна визия. Създадена е приятелска атмосфера, която дава спокойствие на учениците и усещане за подкрепа. Към всеки урок има разработени тестове, чрез които всеки ученик може да упражни и затвърди наученото. Недостатък на платформата е, че е изцяло платена, но месечният абонамент е на сравнително достъпна цена.

Заклучение

Електронното обучение не може и не трябва да замени изцяло традиционното обучение, защото не може да предложи на учениците социалните и физически контакти с връстниците им, но би могло да бъде добро допълнение в подкрепа на образованието, както и крачка към преодоляването на различни бариери, възникнали при комуникацията между учители и ученици. Електронните средства подпомагат повишаването на интереса на учениците към учебния процес, предлагайки модерна визия; позволяват използване на интересните за тях информационни технологии; дават възможност за достъп до много голям ресурс от информация, за нейното систематизиране и подредба; също така позволяват поднасяне на информацията на достъпен за учениците език. Чрез различните приложения се повишава активността на учениците, стимулира се и се подобрява комуникацията между учители и ученици, дори между самите ученици. Учениците намират и друго приложение на информационните и комуникационните технологии, освен за развлечение и общуване в социални мрежи. Научават, че технологиите са мощен инструмент, който е създаден, за да бъде полезен в живота, работата и образованието им. Подобряват усвояемостта на предвидените по

програма знания, умения и компетенции, развивайки и възпитавайки у учениците инициативност, творчество, критическо мислене, предприемачество и редица други допълнителни качества, които са от изключителна важност за справяне и ориентиране на подрастващите към съвременните условия на живот.

References:

1. *Vitanova 2009*: Vitanova, N. Osnovi na uchilishtното obuchenie. Shumen.
2. *Vitanova 2007*: Vitanova, N. Didakticheskata animatsiya v protsesa na obuchenie. Priemstvenost i perspektivi v razvitiето na pedagogicheskata teoriya i praktika. 125 godini preduchilishtno obrazovanie v Bulgaria. Sbornik dokladi ot V esenna nauchna konferentsiya, 05 – 09 sept. 2007, Kiten.
3. *Georgieva 2017*: Georgieva, S. From communicative competence of the teacher to communicative competence of the student. (Ot komunikativnata kompetentnost na uchitelya kam komunikativnata kompetentnost na uchenika) – SocioBrains. ISSUE 39, November 2017, ISSN: 2367-5721.
4. *Deneva 2015*: Deneva, I. Informatsionното obshtestvo v usloviyata na globalizatsiyata, 2015,
5. <https://www.newmedia21.eu/izsledvaniq/informatsionното-obshtestvo-v-usloviyata-na-globalizatsiya/> (Dostap: 20.10.2019 g.).
6. *Ivanov 2005*: Ivanov, I. Interaktivni metodi za rabota v multikulturna sreda. Narachnik. Shumen.
7. *Yocheva 2012*: Yocheva, K. Interaktivnite tehnologii v nachalното uchilishte – problemi i perspektivi. Sbornik „Interaktivni tehnologii v obuchenieto”. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop K. Preslavski”, 2012, 127 – 135.
8. *Maneva 2018*: Maneva, P. Barieri v pedagogicheskata komunikatsiya. Sbornik s dokladi “Pedagogicheskata komunikatsiya: nastoyashte i badeshte”. Veliko Tarnovo: Faber.
9. *Milkova, Milkov 2007*: Milkova, R., L. Milkov. Psihologicheski i sotsialno-pedagogicheski problemi na obrazovatelnata deynost. Sofia, 2007
10. Strategiya za effektivno prilagane na informacionni i komunikatsionni tehnologii v obrazovaniето i naukata na Republica Bulgaria (2014 – 2020г.). Sofia: Ministerstvo na obrazovaniето i naukata . [strategia_efektivno_ikt_2014_2020.pdf](#) (Dostap: 24.10.2019 g.).
11. *Teneva 2012*: Teneva, T. „Na rabotata lekoto...” ili za obrazovatelните zatrudneniya ot informacionните oblekcheniya”. Sbornik „Interaktivni tehnologii v obuchenieto”. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop K. Preslavski”.